

Utószó

1949-ben, különösen pedig az év tavaszán-nyarán olyan átalakulás vette kezdetét a Székelyföldön, amely a falusi régiókban egyént és közösséget egyaránt az egzisztenciális tűréshatárra sodort. Teljes szélességében, mélységében és félelmetességében, „minden fronton” kibontakozott az osztályharc. Erőszakkal, központi utasításra és a központi hatalom érdekei szerint kicserélték a helyi adminisztrációt. Ebben az időszakban vált lehetővé, gyakorlattá és tapasztalattá, hogy az új hatalom minden családhoz, minden emberhez elért: mindenki számára mindennapi tapasztalattá vált az új elveket meghirdető, új viselkedésmódokat követelő változás. A kultúrforradalom során mindenki közvetlen tapasztalatot szerezhetett az új világ régóta tagadó szimbolikájáról, valamint elszántságáról, erejéről és agresszivitásáról.

Az egyház üldözése, a Márton Áron katolikus püspök és egyháza elleni kampány, az 1949-es csíksomlyói búcsún tapasztaltak a székelyföldi falusi társadalomban legmélyebben gyökerező értékrendet és tekintélyt, az ebbe vetett bizalmat és segítség-várást ingatta meg.

A beszolgáltatás nyomán az elvonás a létfenntartáshoz szükséges kalória-minimumot is érintette, és a tulajdon fölötti rendelkezés megtagadásával az igazságérzetet gyökeréig sértette. Fokozta az elkeseredést, hogy a falvakban a paraszti munka és élet szimbólumértékű központi terméke, a gabona fölött sem rendelkezettek már. A kulákság intézményének bevezetése a közösségek maradék szolidaritását is próbára tette.

Összegezve: mindennapi tapasztalattá vált az, hogy az eddigi módon tovább élni már nem lehet.

Ha úgy nem – akkor hogyan ?

„A fuldokló a habhoz is hozzakap...” – mondta az eseményekre, a csodás jelek fele fordulásra emlékezve a máréfalvi Kovács András. A gyorsan terjedő csodák sorozata, azaz az alternatíva, amely jelekkel és ezek magyarázatával szolgált, egy pillanatig értelmet és új lendületet adott az egyéni és csoportos, a kereső várakozásnak.

Minden korban, minden embercsoport számára léteznek az életfontosságú, mert az életnek értelmet adó, az életet élhetővé tevő javak, így a világerőtelmező szimbólumok. Ahogy ezt Vittorio Lanternari megfogalmazza: a millenarisztikus, messianisztikus mozgalmak visszakövetelik, meg akarják tartani a közösség számára életfontosságú javakat; azokat a javakat, amelyekről ha lemondanak, úgy tűnik, a kialakuló léthelyzet összeegyeztethetlenné válik a lét-ideával, amely megmutatja, hogyan érdemes élni. Ilyen javak a szabadság és a megváltás: az uralkodó nemzetnek (új hatalomnak), ellenséges magatartásnak való alávetettségéből és kiszolgáltatottságból való szabadulás, valamint a kulturális személyiség elvesztésének és a történelmi személyiség megszűnésének fenyegetettségétől való megváltás.¹

A székelyföldi társadalom történetének egy igen rövid időszaka csupán az, ami 1949-ben történt. De talán elegendő bizonyítékot tártam fel ahhoz, hogy kiderüljön: különleges, a törést jelentő pillanat, és ezért érdemes figyelni rá, vizsgálni ezt az igen általános értelemben kultúrokológiai, egyensúlykereső folyamatot.

1949-ben a székelyföldi falusi társadalom megkezdte 1962, a kollektivizálás befejezése fele tartó menetelését. Megteremtődtek az ateizmus, szekularizáció, racionalizáció, technikai modernizáció rohamos térnyerésének hatalmi, intézményes előfeltételei. A társadalom a tapasztalatait mindig beépíti az elkövetkező időszak viselkedéseibe. Az ötvenes évek székelyföldi faluját a hatalommal való kitartó birkózás, a kettős erkölcsre épülő rejtett ellenállás² jellemezte. Olyan krízis, mint amely 1949-ben kialakult, az elkövetkező időszakban nem következett be.³ Ekkor már az alávetett-

ség feldolgozásának, túlélésének egyénileg és közösségileg hatékonyabb új formái váltak uralkodókká.

A társadalomtörténet perspektívájából nézve 1949-ben a felszámolásába bele nem nyugvó múlt, az azóta szétbomlott paraszti világ- és értékrend utolsó, millenarisztikus formában megnyilvánuló lázadása zajlott ezen a vidéken. Ami utána következett, az már az urbanizációt felerősítő, a rurális társadalmat átalakító, a mai falu utóparasztságáig és visszaparaszttosodás jelenségéig elvezető modernizációs fordulat.

Jegyzetek:

1. Lanternari 1972:313
2. Lásd Oláh 2001.
3. Bár vannak adataim vészhelyzetben feltűnő vándor mondákról, csodavárásról az 1988–89-es, azaz Székelyföldön a magyarok ellen végső rohamot indító, faluromboló román nacionalista diktatúra időszakából is; ez az időszak azonban további kutatást igényel.